

d'uje sa hlavne na články zaoberajúce sa národnou totožnosťou Poliakov na území Slovenska a slovenskou národnostnou menšinou v Poľsku.

Pokiaľ v prvom diele autor iba zdržanlivo, vecne komentoval citované texty a nechával zaznieť rôznorodé subjektívne názory, v druhom diele sa prejavuje jeho osobná zaangažovanosť. Vyjadruje svoj postoj tak k otázke národnej identity Poliakov a Slovákov v pohraničí, ako aj k problému kultúrneho, spoločenského a náboženského kultivovania národných hodnôt a tradícií v prostredí slovenskej menšiny v Poľsku. Ako štátny tajomník na poľskom ministerstve kultúry osobne poznal národnostné problémy na etnicky zmiešaných územiach. Preto o. i. môže predstavovať argumenty oboch strán bez emocionálneho zaujatia, ktoré je bežné nielen medzi občanmi pohraničia, ale aj medzi autormi píšucimi o národnostných problémoch na týchto územiach. Jagieľo nikoho neobviňuje, iba vysvetľuje genézu vzájomných poľsko-slovenských antagonizmov na začiatku 20. storočia, za Slovenského štátu, ako aj po druhej svetovej vojne. Tieto texty nie sú ľahkým čítaním, nie je ľahké priznať sa k vlastným chybám, no v záujme „partnerského susedstva“, ktoré Michal Jagieľo postuluje, je potrebné ich pomenovať, vypočúť názory druhej strany a začať konštruktívnu diskusiu.

Kniha *Słowacy w polskich oczach* môže plniť aj úlohu učebnice. Poliakom ponúka informácie o málo známych slovenských dejinách a slovenskej literatúre. Texty dopĺňajú početné fotografie slovenských spisovateľov a historické rytiny slovenských miest. Slovákom objasňuje vnútorné aj európske príčiny a dôsledky poľských politických rozhodnutí a prináša panorámu názorov na Slovákov, od sympatie k antipatii, od ľahostajnosti k spriaznenosti, od povýšenosti k partnerstvu.

Napriek záplave bibliografických údajov a spravodajskému charakteru potvrdzuje dielo Michala Jagieľu tézu, že história je príbehom, ktorý tvoria nielen vážne udalosti, ale hlavne subjektívna skúsenosť.

Irena Bilińska

KUBÍČEK, Tomáš – WIENDL, Jan (ed.): *VÍRA A VÝRAZ*. Sborník z konferencie „... bývalo u mne zotvíráno...“ Východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století. Brno : Host, 2005. 477 s.

Vydavateľstvo Host Brno vydalo v roku 2005 konferenčný zborník s titulom *Víra a výraz*, ktorý sa zaoberá východiskami a perspektívami českej kresťansky orientovanej umeleckej tvorby 20. storočia. Pojmy „východiská a perspektívy“ v nadpise zborníka nemajú ráz chronologickej dištinkcie (napr. duchovná tvorba prvej polovice 20. storočia a tvorba druhej polovice 20. storočia s presahom do nového milénia). Východiskom sa v zborníku rozumie duchovná umelecká tvorba, ktorá je jednoznačne inšpirovaná spiritualitou určitej konfesie (napr. katolicizmus v tvorbe autorov katolíckej moderny). Perspektívy predstavujú diela, ktoré editori zborníka označujú ako spirituálne orientované; tieto umelecké diela stvárnajú rozmanito hľadajú spiritualitu v bližšie nešpecifikovanom konfesijnom rámci, pričom na kresťanské inšpirácie nadväzujú voľne, polemicky či parodicky.

V rámci „východísk“ sa v zborníku koncentruje pozornosť predovšetkým na osobnosť a tvorbu Jana Zahradníčka (1905 – 1960), ktorého 100. výročie narodenia bolo podnetom pre zorganizovanie konferencie o jeho diele. Nasledujú bloky historických štúdií o českom katolicizme prvej polovice 20. storočia a o českej tradicionalistickej literárnej kritike 20. storočia. Pod „perspektívy“ možno zahrnúť blok *Poetika a poetiky české křesťanské (spirituální) poezie a prózy*, ktorým editori zasadili bádanie o kresťanskej (spirituálnej) tvorbe do širšieho rámca. K východiskám obsahovo patrí aj celok *Jan Čep a Jakub Deml*, hoci ho editori zaradili až ako poslednú časť zborníka.

Prvá, pomerne rozsiahla časť zborníka je venovaná samotnému Janovi Zahradníčkovi (celkovo dvanásť referátov zaradených do troch diskusných častí). Prekvapujúco veľa referujúcich sa koncentrovalo na otázky súvisiace s dejinami. Autori sa zamerali na spracovanie dobové-

ho politického kontextu (M. Bauer: *Jan Zahradníček v době kolektivní paměti*) i osobného životného kontextu autora (J. Bednářová: *Něha a míjení: Vězeňská milostná korespondence Jana Zahradníčka*). Iní upriamili pozornosť na literárny kontext (M. Trávníček: *Jan Zahradníček a Ivan Slavík*), na cirkevný kontext (J. Hrdlička: *K básni Jana Zahradníčka Spálený kostel*), na vplyv histórie na dielo a poetiku (J. Med: *Poetika apelu*), na filozofiu dejín (J. Hanuš: *Drama dějin v díle Jana Zahradníčka*) i na eschatológiu inšpirovanú Dantom (P. Osolsobě: *Zahradníčkova básnická eschatologie a Dantova „Komédie“*).

V ďalšej časti zborníka sa nachádzajú štúdie o poetike/štylistike Jana Zahradníčka. Referáty majú analytický, interpretačný ráz, pričom často zužitkujú aj výsledky komparatistického výskumu. M. Pichl v referáte *Zahradníčkova literární kritika* venuje pozornosť ťažiskám literárnokritickej práce J. Zahradníčka (dôraz na jazyk a mieru tvorivej slobody) a porovnáva ich s činnosťou T. Vodičku; J. Vojvodík v príspevku „*A v té chvíli já se zděsil co se to stalo s člověkem...*“: *Básník – „flaneur“ – svědek* vedie paralelu medzi pásmovou kompozíciou v tvorbe Jana Zahradníčka a Zbyňka Havlíčka; P. Komenda v štúdiu s názvom „*Tolik krásných věcí a s tak malou vírou*“ – *Vztah poetiky F. Halasy a J. Zahradníčka* analyzuje verš a kompozíciu oboch autorov; O. Sládek sa v referáte *Světila a stíny u Jakuba Demla a Jana Zahradníčka* zameriava na motivickú rovinu oboch básnikov; V. Šťástka sa usiluje interpretovať tvorbu J. Zahradníčka ako *Hledání ďábla – skryté dominanty v poezii Jana Zahradníčka*, pričom siaha po interpretačnom kľúči, ktorý je – zámerne či nezámerné – podobný negatívnej teológii a manicheizmu.

Štúdie venované poetike sú zväčša parciálne, zameriavajú sa na určitý výsek Zahradníčkovej tvorby, na vybrané básne, básnické formy či motívy. Referujúci v nich interpretovali aj doposiaľ nespracované archívne materiály, autorovu korešpondenciu, rukopisy básní, čím precizovali poznanie a hodnotenie autorovej tvorby v zatiaľ literárnovedne nereflektovaných súvislostiach.

Blok troch príspevkov *Katolicismus a velké ideologie 20. století* dáva literárnemu bádatníkovi dejinný rámec. J. Šebek v štúdiu *Katolicismus a autoritativní hnutí meziválečného období* vysvetľuje príčiny afinity mladej povojnovej generácie katolíkov k nedemokratickým politickým prúdom vo viacerých štátoch Európy. Štúdia S. Balíka *Čeští katolíci intelektuálové a nedemokratické režimy* sleduje dosah rôznych foriem nedemokratických režimov na život a tvorbu českých katolíckych intelektuálov a ich reakcie na prejavy nedemokracie. Príspevok *Návrat autorit a přehledný svět* má východisko v osobnej skúsenosti autora príspevku P. Musílka s básnikom Stanislavom Zedníčkom, ktorú básnik opísal a vložil do samizdatovej zbierky *Vrásky smíchu*. Historické štúdie otvorili pálčivé a stále nezodpovedané spoločenské otázky veľmi plasticky, vecne, vyhlili sa vyhotoreným čierno-bielym postojom a klišeovitým stanoviskám.

Päť príspevkov pod spoločným názvom *Česká tradicionalistická kritika 20. století* predstavuje literárnych kritikov, ktorí zhodnocovali umeleckú hodnotu duchovne inšpirovanej poézie a prózy. J. Zizler v referáte *Poznámky ke kritickému dílu Alberta Vyskočila* si všima nielen literárnokritickú metódu, ale aj východisko, ktorým bolo náboženské a mystické chápanie umenia. T. Kubiček v štúdiu *Jehlan literárněvědného myšlení Oldřicha Králíka* identifikuje a opisuje trojicu základných pojmov (osobnosť – dielo – text), o ktoré sa vo svojom myslení o literatúre opieral literárny historik, textológ a kritik O. Králik. Referát *Bedřich Fučík, Vilém Závada a... (tři připomenutí)* autorky I. Málkovej poukazuje na súvislosti tvorby V. Závada a básnikov B. Fučíka, J. Zahradníčka a J. Čepa (inšpirácia O. Březinom, viera, priateľstvo), ktoré sú v dejinách českej literatúry opomenuté. J. Wiendl kladie v príspevku *F. X. Šalda a „básníci transcendentna“* otázku, nakoľko pomáhalo J. Zahradníčkovi Šaldovo hodnotenie jeho diela a aké bolo Šaldovo kritérium výberu autorov, ktorým venoval pozornosť. V centre pozornosti štúdie L. Soldána je *Teoretik a kritik Timotheus Vodička v časopisu Řád 1933 – 1936*.

Autor reviduje schematicke slovníkové charakteristiky časopisu *Řád* a charakterizuje koncept umenia T. Vodičku.

Ďalší tematický celok otvára „perspektívy“ českej spirituálnej umeleckej tvorby. Už nadpis *Poetika a poetiky české křesťanské (spirituální) poezie a prózy*, ktorý zastrešuje trinásť štúdií, napovedá, že oproti ostatným problémovo koncentrovaným celkom zborníka je tento najviac tematicky i terminologicky rozdrobený. Sú v ňom zahrnutí autori z prvej i druhej polovice 20. storočia i tí, ktorí tvoria aktuálnu literárnu produkciu; v centre pozornosti sú diela jednoznačne čerpajúce zo spirituality kresťanskej cirkvi i tie, ktoré problematizujú tradičnú kresťanskú spiritualitu. V. Košnarová v referáte *Prózy Jana Kameníka* upozorňuje na nebezpečenstvo vytlačenia telesnosti z priestoru kresťanskej spirituality. I. Vaňková v štúdiu s názvom *Ano, vidět se navzájem a moci hovořit... (K jednomu aspektu spirituality Vladimíra Holana)* interpretuje vzťahovosť v tvorbe V. Holana na pozadí filozofie dialógu. Referát M. Kořenej *Jozef Kostohryz: Prameny melancholie* vystihuje základné črty jednotlivých zbierok a básnických skladieb J. Kostohryza; M. Pátková v štúdiu *Hledění – hledání* dáva do súvislosti spirituálne i poetické aspekty tvorby Pavla Švandu. R. Šťastný v príspevku *Samuel Verner (Jozef Tkadlec) 1897 – 1976* poukazuje na dôležitosť evanjelickej kresťanskej tradície v mysliteľských a literárnych snahách tohto autora.

Štúdie venované samizdatovej tvorbe ponúkajú L. Engelking (*Duchovní poezie Petra Miškeše v olomouckém samizdatu*) a I. Harák (*Zdeněk Rotrekl jako esejista a publicista – v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století*). Príspevky V. Novotného *Tradicionalistická literární publicistika Josefa Heyduka* a M. Topora *Jazyky a situace původní prozaické produkce v Novém životě (1896 – 1907)* sa orientujú na analýzu literárnej publicistiky.

Viacero referujúcich upriamilo pozornosť na autorov, ktorí vo svojich dielach využívajú symboly, obrazy, motívy z náboženskej oblasti s desakralizovaným i polemickým významom, ktoré možno zároveň chápať aj ako nové hľada-

nie spirituality v súčasnej literatúre (P. Hrtánek: *Náboženské a církevní kódy v Polokatolických povídkách Jana Křesadla*; L. Hečzková: *Spása. Suminova verze mariánského zjevení*; V. Vaněk: *Josef Hora – spiritualita bez boha*; M. Sucho- mel: *Komůrka obscura*).

O zdôvodnenie termínu katolícka literatúra, resp. katolícka poetika pomocou semiotického prístupu, sa pokúsil P. Šidák v príspevku s názvom *Katolícká poetika Jana Čepa* (súčasť ďalšieho konferenčného bloku venovaného Janovi Čepovi a Jakubovi Demlovi). Na čitateľskú recepciu diela Jana Čepa sa zamerali M. Bedřich (*Dobová recepcie díla Jana Čepa*) a J. Zatloukal (*Recepcie Jana Čepa ve Francii*). D. Iwashita v štúdiu *Co je Demlův sen? Kdy se stal Jakub Deml básníkem?* odpovedá na nastolené otázky porovnaním piatich verzií prózy *Sen jeden svítí*.

Problémové rozčlenenie jednotlivých štúdií do piatich hlavných tematických častí sa stalo platformou aj pre diskusiu, ktorú editori spracovali a zaradili do zborníka za jednotlivé tematické časti. V diskusii sa viackrát pripomenuli otázky, ktoré sa v referátoch síce neobjavili, ale so zvolenou problematikou súviseli. Napríklad diskusia k celku o poetike J. Zahradníčka pri- niesla otázku možnosti/nemožnosti interpretácie Zahradníčkovej tvorby v inom teologickom rámci, ako je ten, ktorý bol vlastný autorovi. Blok *Poetika a poetiky české křesťanské (spirituální) poezie a prózy* otvoril terminologický problém označovania umeleckého diela prívlastkom katolícke, kresťanské, spirituálne, duchovné. Aj keď diskusné vstupy nemali informačnú hodnotu súvisle prednesených a vopred pripravených štúdií, predsa dali zborníku (a podľa všetkého aj konferencii) dynamiku aktuálnej, kompetentnej literárnovednej komunikácie.

Povšimnutiahodné sú aj rámcové časti zborníka *Věra a výraz*. Na prvých stranách nájdeme nielen príhovor organizátorov, pozdrav prítomného primátora mesta Brna R. Svobodu, osobnú spomienku syna J. Zahradníčka, prepísanú homíliu brnianskeho biskupa V. Cikrleho, ale aj báseň J. Zahradníčka *Bývalo u mne zotvíráno*, ktorej verš sa stal mottom zborníka. Zámerom organizátorov konferencie (i editorov zborníka)

bolo zjavne poskytnúť príležitosť pre otvorenú komunikáciu o literatúre, ktorá je zmysluplná vtedy, keď je zároveň komunikáciou s literatúrou. Pod názvom *Kulatý stůl* sa v závere zborníka nachádza záverečná diskusia k celej konferencii. *Kulatý stůl* dal príležitosť nielen na reflexiu, ale aj na nové otázky, ktoré z konferencie vzišli (pojmový problém, vzťah morálneho a umeleckého, vzťah umenia a náboženstva a i.).

Zborník *Víra a výraz* o českej kresťanskej/spirituálnej poézii a próze 20. storočia prináša príspevky domácich (českých) i zahraničných autorov, ktorí sú generačne i metodologicky rôznorodí. Štúdie sú informačne bohaté, vecné, zamerané nielen literárnovedne, ale aj kulturologicky, historicky, filozoficky či teologicky. V mnohom vychádzajú z iných publikácií venovaných autorom českej katolíckej literatúry (Z. Rotrekl: *Skrytá tvář české literatury*; Martin C. Putna: *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848 – 1918*; Mojmir Trávníček: *Pout' vyhnanství. Život a dílo Jana Čepa*; zborník *Bloudění časem a prostorem – Jaroslav Durych známý i neznámý*...). Konferenčný zborník *Víra a výraz* je ďalším krokom k lepšiemu poznaniu problému českej kresťanskej/spirituálnej literatúry. Dokumentuje, že zvolená téma je živá a priťahuje čitateľsky i bádateľsky. Zborník akoby nanovo odkazuje na tvrdenie F. X. Šaldy, že náboženstvo a umenie vystupujú ako prirodzení spojenci (porov. ŠALDA, F. X.: *Výbor z díla 9*. Praha : Melantrich, 1948, s. 15), hoci to v zmysle „perspektív“ už nemusí byť inštitucionalizované náboženstvo.

Edita Príhodová

BARBORÍK, Vladimír: PROZAIK GEJZA VÁMOŠ. Bratislava : Slovak Academic Press, 2006. 200 s.

Po monografii *Pavel Hružík* (2000), ktorú osobne považujem za jednu z najlepších z edície Váhy vydavateľstva Kalligram, publikuje Vladimír Barborík monografiu o Gejzovi Vá-

mošovi, autorovi percipovanom na Slovensku nemenej rozporuplne ako Pavel Hružík. Zatiaľ čo P. Hružík zotrúva pri poetike, pomerne vágne označovanej prívlastkom postmoderná, t. j. zostáva tiež pri rôznych jazykových a kompozičných hrách, časťou kritiky prijímaných, inými recipientmi odmietaných, Vámošova poetika sa – napriek častému klasifikovaniu autora ako expresionistu – mení od knihy ku knihe. Superlatíva bádateľov podmieňuje tematická novosť, kým kritické výhrady najmä tvarová nezvládnutosť jeho próz.

Pre obidve Barborikove monografie je príznačný kultivovaný štýl a jazyk, ktorý má síce ďaleko od scientisticky komplikovaného diskurzu s množstvom cudzích slov a odborných termínov, ale aj od frekventovanej desémantizácie v takomto type uvažovania o literatúre. Pri čítaní Barborikových textov nemožno pochybovať o zmysle literárnej vedy, a to aj pre neprofesionálnych percipientov (t. j. nielen študentov slovenskej literatúry) – interpretácia je tu, parafrázujúc slová Valéra Mikulu, umením, a to umením rozprávať príbeh o autorovi, jeho diele a dobe, v ktorej žil.

Zložitost' medzivojnového obdobia je všeobecne známa, no asi len málokto z nás si uvedomí, čo všetko musel G. Vámoš, vychovávaný v židovskej, po maďarsky hovoriacej rodine, vo svojom pomerne krátkom živote prekonávať. Pátos a křčovitosť výrazu autorových textov možno súvisí aj s faktom, že „*Vámoš sa pre slovenčinu ako literárny jazyk rozhodol (a nemala to byť posledná voľba, pred ktorú bol postavený): je zrejmé, že išlo o reakciu na nové mocenské usporiadanie po roku 1918, na dobu, v ktorej sa dramaticky znížila životnosť režimov a štátov. Zmeny sa dotýkali elementárnych identít jednotlivcov, vecí predtým dlhodobo stabilizovaných a zdanlivo nespochybniteľných: občianstva, konfesie, jazyka, sociálneho statusu... Nepostihli veľa slovenských spisovateľov tej doby, a žiadneho tak zásadne, ako Vámoša*“ (s. 10).

Spojením propria a apelatíva v titule monografie *Prozaik Gejza Vámoš* zužuje V. Barborík predmet svojho výskumu, avšak takáto se-